
A N N A L E S
UNIVERSITATIS MARIAE CURIE-SKŁODOWSKA
LUBLIN – POLONIA

VOL. LI, 6

SECTIO H

2017

Społeczna Akademia Nauk

JAN KRZYSZTOF SOLARZ

Jan.K.Solarz@gmail.com

Finanse instytucjonalne

An Institutional Perspective on Finance

Słowa kluczowe: NEI; teoria finansów; długie trwanie

Keywords: NEI; theory of finance; financial sustainability

Kod JEL: B52; G00; N20; P50

Konferencja Katedr Finansów 2017 odbywa się m.in. w ramach obchodów 700-lecia Lublina. Perspektywa długiego trwania przez stulecia jest oddawana przez finansistów historykom gospodarczym, którzy debatują nad tym, czy jesteśmy świadkami wielkiej konwergencji lub dywergencji systemów finansowych. Do tego sporu włączają się m.in. filozofowie ekonomii, którzy spierają się, czy czas ma charakter liniowy czy kołowy oraz czy globalizacja ustępuje pola nacjonalizmowi gospodarczemu i czy to jest postęp czy regres w dziejach ludzkości [Greenberg, Park, 2017].

Teoretycy nauk o finansach są skłonni do dyskusji o tym, w jakim stopniu skala systemu finansowego oraz poziom zadłużenia gospodarstw domowych wpływa na samopodtrzymujący się wzrost gospodarczy. Przy poszukiwaniu odpowiedzi na te ważne pytania poznawcze i praktyczne są skłonni do wydłużenia swojej perspektywy poznawczej poza dwa tygodnie od impulsu do jego efektu na rynkach finansowych.

Celem opracowania jest przedstawienie wybranych elementów dorobku nowej ekonomii instytucjonalnej i oceny jej potencjału wpływu na rozwój nauki o finan-

sach. Punktem wyjścia jest koncepcja długiego trwania jako pełnego cyklu życia instytucji nieformalnych, określana przez Williamsona [1985] jako okres 10 do trzeciej potęgi, a więc 1000 lat.

Przyjęte ramy poznawcze długiego trwania zostały zastosowane do porównawczej analizy ewolucji instytucjonalnej systemów finansowych w Holandii i Japonii w okresie 500 lat. Wybór do porównania tych państw wynika ze wspólnoty losu – od XVII w. elity rządzące tych krajów wiedzą o swoim istnieniu oraz kopiują wybrane rozwiązania instytucjonalne [Solarz, 2017].

Wartość dodana tego typu analiz porównawczo-instytucjonalnych w długim okresie polega na uchwyceniu kluczowych momentów ewolucji instytucjonalnej. Większość z nich ma charakter zewnętrzny w przypadku Japonii i Indonezji. Jedynie Holandia ma przewagę wewnętrznych momentów ewolucji jej systemu finansowego. Trajektoria rozwojowa Holandii zaczyna się wewnątrz Niderlandów i wychodzi na zewnątrz tej surowej przyrody. Trajektoria rozwojowa Japonii jest zakłócona w jej harmonijnym wewnętrznym rozwoju przez brutalną zewnętrzną interwencję. Nie przybiera ona formy kolonialnej dzięki dobrym rządóm samurajów [Dzionek-Kozłowska, 2009].

Przełóm tysiącleci zainauguował badania nad rozwojem gospodarczym w bardzo długiej perspektywie. Wyodrębniono trzy epoki globalnego wzrostu PKB na 1 mieszkańca w ostatnim tysiącleciu:

1. Średniowiecze (lata 1000–1500), kiedy tempo wzrostu wynosiło średnio 0,05% rocznie.
2. Epoka przedkapitalistyczna (1517–1820), kiedy tempo wzrostu wynosiło 0,07% rocznie – w tym okresie trzeba wydzielić przedprzemysłowy wzrost gospodarczy Holandii wywołany zagospodarowaniem terenów depresyjnych oraz wzrost gospodarczy Japonii związany z pobieraniem podatku w naturze (w ryżu).
3. Epoka kapitalizmu (1820–2000), wielkiego rozłamu między Zachodem i Wschodem, kiedy tempo wzrostu było 17 razy większe niż w poprzedniej epoce, a więc 1,19% rocznie [Maddison, 2007].

W literaturze ekonomicznej dotyczącej wzrostu gospodarczego, ważna, może nawet kluczowa, rola instytucji nie była dostrzegana przez główny nurt teoretyczny, chociaż była zauważana i analizowana od dawna przez ekonomistów zajmujących się historią gospodarczą i analizą porównawczą systemów ekonomicznych, w tym systemów finansowych [podkr. – J.K.S.] [Gomułka, 2016, s. 15].

Dorobek nowej ekonomii instytucjonalnej ostatnich trzech dekad skłania do postulowania potrzeby poznania dorobku Nowej Ekonomii Instytucjonalnej i wyodrębnienia subdyscypliny nauk o finansach – finansów instytucjonalnych.

Finanse instytucjonalne to opis przepływu siły nabywczej w gospodarce i społeczeństwie przy wykorzystaniu dorobku ekonomii instytucjonalnej. Zalety wydłu-

zenia perspektywy czasowej finansów z nanosekund do kilku setek lat przeważają nad zewnętrznymi kosztami podziału pola badań na nadmierną ilość wyspecjalizowanych enklaw. W dostatecznie długiej perspektywie czasowej widać wyraźnie, że wkraczamy w okres nasilania się narodowej tożsamości systemów finansowych i narastania różnorodności ładu instytucjonalnego pośrednictwa finansowego.

Jesteśmy świadkami wyraźnego osłabienia sił unifikujących instytucje finansowe; w ślad za wolą polityczną pojawia się pole do budowania własnej tożsamości instytucjonalnej i rośnie zapotrzebowanie na instytucjonalne zróżnicowanie pośrednictwa finansowego.

Wiodącą hipotezą przeprowadzonej analizy jest to, że długie trwanie systemu finansowego to czas, w którym pośrednictwo finansowe z czynnika zewnętrznego egzogenicznego zmienia się w czynnik wewnętrzny, nabiera endogenicznego charakteru, co prowadzi do wzrostu złożoności i różnorodności ładu instytucjonalnego współczesnych systemów finansowych.

W krótkim okresie dostrzegamy jedynie funkcjonalne uzasadnienie pośrednictwa finansowego. W miarę wydłużania okresu analizy pojawia się wpływ pośrednictwa na wzrost gospodarczy i cykliczność gospodarki. W długim okresie pośrednictwo finansowe organizuje ład instytucjonalny nowoczesnych państw i społeczeństw ryzyka.

Badania Nowej Ekonomii Instytucjonalnej pozwoliły na ustalenie, że:

1. Brugia była kolebką kapitalizmu i Republiki Kupieckiej [Murray, 2011].
2. Powstanie Banku Weneckiego, wspierającego ze środków publicznych ekspansję handlową Republiki Weneckiej, było możliwe tylko dzięki uzyskaniu przez wierzycieli dostępu do jej władz [Ferguson, 2015].
3. Reformacja umożliwiła realokację środków rzeczowych i finansowych od *sacrum* do *profanum*. Skonfiskowane gminom rzymsko-katolickim środki posłużyły do inwestycji w szkoły i szpitale oraz gmachy użyteczności publicznej. Zapoczątkowała ona powszechne i na wysokim poziomie kształcenie kadr laickich [Cantoni, Dittmar, Yuchtman, 2017].
4. Kraje, które były eksporterami niewolników, nadal nie mają rozwiniętego systemu finansowego [Dell, Olken, 2017].
5. Kraje, które preferowały instytucje przejmujące cudze bogactwo, trwają w stagnacji lub regresie [Balcerowicz, 2008].
6. Kraje, które tolerowały etniczny monopol na pośrednictwo finansowe, nadal mają problemy z rozwojem swojego systemu finansowego [D'Acunto, Prokopcuk, Weber, 2017].

Przytoczone wyniki badań nad relacjami między instytucjami a systemem finansowym dostarczają argumentacji na rzecz tezy o potrzebie wyodrębnienia finansów instytucjonalnych. Zostanie ona rozwinięta w trzech punktach. Pierwszy wskazuje na czasochłonność procesu instytucjonalizacji nawyków pośrednictwa finansowego i przekształcania ich w instytucje początkowo ograniczające niepewność, a później kreujące własnym działaniem ryzyko. Drugi pokazuje wyniki badań nad trwającą

od XVII do XXI w. ewolucją systemów finansowych w Holandii i Japonii. Trzeci to pozytywny program wykorzystania przez nauki o finansach dorobku Nowej Ekonomii Instytucjonalnej.

Całość rozważań zamyka wniosek, że wkraczamy w erę złożoności systemów gospodarczych i dywergencji systemów finansowych na świecie oraz wzrostu znaczenia ładu instytucjonalnego opartego na różnorodności dla samopodtrzymującego się wzrostu gospodarczego.

W centrum uwagi finansistów znajduje się zależność między wynikami gospodarczymi a ideami, politykami gospodarczymi i rozwiązaniami instytucjonalnymi. Dla jednych instytucje są narzuconymi przez regulatorów i nadzorców zewnętrznymi zasadami gry, dla innych są to nieformalne sieci powiązań pośredników finansowych z ich kodeksem dobrego postępowania, wypracowanym oddolnie i latami. Współcześnie zwraca się uwagę, że instytucje są ramami poznawczymi prowadzonej uniwersalnie polityki gospodarczej, podzielanej przez dominującą tu i teraz koalicję władzy. Jest to swoistego rodzaju „złoty kaftan bezpieczeństwa”. W intencji jego projektantów pasuje on dla wszystkich, bez względu na ich faktyczne różnice.

„Złoty wzorzec kapitalizmu” narodził się w Holandii w XVII w. i przemieścił się do Wielkiej Brytanii w XVIII i XXI w., w XX i XXI w. zaś zakotwiczył się w Stanach Zjednoczonych.

Podstawową cechą instytucji jest ich zmienność w czasie. Są powoływane do życia, aby opanować niepewność. Zakres zmienności otoczenia bliższego i dalszego jest tak duży, że instytucje muszą się dostosowywać do kontekstu, w którym funkcjonują. Określenie „ekonomia ewolucyjna” bywa używane zamiennie z „ekonomią instytucjonalną”. Instytucje decydują o architekturze wyboru publicznego. W wyniku upowszechnienia określonych instytucji, jedni wygrywają, a inni przegrywają – w efekcie kształtuje się dominująca norma społeczna.

Instytucje formalne mogą być zmieniane szybko, natomiast instytucje nieformalne wymagają długiego okresu, mierzonego zmianami pokoleń. „Instytucje są kształtowane przez nasze idee na temat tego, co jest dopuszczalne i prawidłowe. Rozwijamy pewne nawyki myślowe, które kształtują się pod wpływem istniejących instytucji i jednocześnie blokujemy zmiany instytucjonalne” [Prokurat, 2016, s. 236].

W długim trwaniu sprawdzają się kluczowe tezy instytucjonalizmu:

1. Instytucje są najważniejszymi wytworami życia społecznego i wyznaczają podstawowe ramy zachowań ludzi.
2. Ewolucja instytucji wynika przede wszystkim z procesów uczenia się i ze zmienności warunków, w jakich funkcjonuje człowiek, a także jest przejawem jego adaptacji do tych zmieniających się warunków.
3. Instytucje o zróżnicowanym zasięgu i okresie trwania tworzą system instytucjonalny, a więc skomplikowany układ powiązań, wyznaczających zarówno przestrzeń, jak i bodźce dla działań ludzkich.

4. Znaczenie instytucjom nadaje kultura. Własność, sprawiedliwość czy zaufanie mają różne znaczenie w zależności od kontekstu, kręgu czy tradycji kulturowej.
5. W perspektywie instytucjonalnej człowiek nie jest doskonały; bywa grzeszny, nieuczciwy i nieracjonalny.
6. Teoria ekonomii dzięki adaptacji kategorii instytucji stała się nie tylko doskonalsza, ale i bardziej użyteczna [Wilkin, 2016, s. 15–16].

W długim trwaniu w znacznym stopniu zacierają się różnice między państwem i rynkiem. Państwo w tej perspektywie przestaje być instytucją narzucającą i egzekwującą kontrakty w gospodarce (*enforcement*); upodabnia się do regulowanego sektora prywatnego (*embeddedness*), tworząc równowagę instytucjonalną [Ząbkowicz, 2014, s. 98].

Równowaga instytucjonalna to system instytucjonalnej współpracy z biznesem (Japonia). Jej przeciwieństwem jest asymetria instytucjonalna, kiedy izolowany społecznie ośrodek władzy odgórnie narzuca (bez konsultacji) innym uczestnikom rynku swoją wizję rozwoju gospodarczego (Brazylia).

Punktem wyjścia porównawczej i instytucjonalnej analizy ewolucji systemów finansowych są nawyki zarządzania ryzykiem finansowym codzienności oraz wyuczony sposób reagowania na standardowe sytuacje w pełnym cyklu życia człowieka. Nawyki nie uruchamiają myślenia bieżącego, szybkiego, funkcjonują w ramach modelu myślenia wolnego, utrwalonej w pamięci rutyny zachowań [Kahneman, 2012].

Nawyki zapewniające sukces są zapamiętywane w toku procesu socjalizacji – ulegają wówczas upowszechnieniu, stają się normą społeczną. Wielość nawyków kształtuje w pełnym cyklu życia człowieka jego osobowość.

Poszczególne pokolenia ludzi różnią się dominującymi typami osobowości: przywódczych i naśladowczych. Trwałym śladem po poszczególnych pokoleniach jest instytucjonalizacja ich innowacji społecznych w formie organizacji.

Organizacje to główni aktorzy nadający kształt łaadowi instytucjonalnemu. Organizacje rywalizują ze sobą wysokością kosztów transakcyjnych [Godłów-Legiędź, 2009]. Gry toczące się między organizacjami pozwalają na ich selekcję i mutację w nowe instytucje. W długim okresie przetrwają jedynie te, które są najlepiej dostosowane do warunków swojego funkcjonowania.

Instytucją, która połączyła systemy finansowe Holandii, Japonii i Indonezji, była Zjednoczona Kompania Wschodnioindyjska, znana również jako Holenderska Kompania Wschodnioindyjska lub Vereenigde Oost-Indische Compagnie (VOC). W 1602 r. uzyskała od Republiki Kupieckiej (holenderskiego parlamentu) monopol na prowadzenie handlu przyprawami na wschód od Przylądka Dobrej Nadzei i na zachód od Cieśniny Magellana.

VOC posiadała 150 statków handlowych, 40 statków wojennych, 50 tys. pracowników i prywatną armię liczącą od 10 do 30 tys. żołnierzy. Holenderska Kompania Wschodnioindyjska miała prawo prowadzenia wojen, zawierania samodzielnie traktatów handlowych i budowania twierdz. Zjednoczona Kompania Wschod-

nioindyjska została znacjonalizowana w 1796 r. Do tego czasu w holenderskich koloniach nie istniała holenderska administracja kolonialna. Lokalna władza na tych terenach pozostawała w rękach miejscowych elit. W okresie swego istnienia VOC wysłała do Azji blisko milion Europejczyków na 4785 statkach. Holenderskie Indie Wschodnie pojawiły się jako nowy byt polityczny w XIX w. Holandia przejściowo traciła kontrolę nad tym terytorium na rzecz Francji (1808–1811), a później Wielkiej Brytanii (1811–1814).

Holenderska Kompania Wschodnioindyjska miała nieformalny monopol na handel z Japonią w okresie jej 200-letniego dobrowolnego zamknięcia na obcych, w tym Chińczyków. Nigdy nie udało się jej narzucić panowania gospodarczego władzy japońskich samurajów, w ślad za którym następowała eksploatacja podatkowa podbijanego terenu.

Japończycy uczyli się od Holendrów sztuki produkcji muszkietów, pierwsi przeprowadzili ciągle strzelanie skopiowanymi od Holendrów muszkietami przeciwko kawalerii zbuntowanych prowincji Japonii. Japończycy uruchomili specjalne studia nad językiem holenderskim, publikacjami na temat biologii, botaniki, encyklopediami. W szkołach dla samurajów można było studiować język holenderski.

Po Restauracji Władzy Cesarza w 1868 r. współpraca z Holendrami skoncentrowała się na pozyskiwaniu inżynierów budownictwa wodnego. Doświadczenia Holendrów w tym zakresie imponowały Japończykom. Z zainteresowaniem przyglądali się systemowi upraw nastawionemu na promocję eksportu z Archipelagu Indonezyjskiego [Prokurat, 2016, s. 100].

Ewolucja instytucjonalna systemów finansowych Holandii i Japonii dokonywała się w dwóch płaszczyznach. Pierwsza to stopień umiędzynarodowienia systemu bankowego, druga zaś to system poboru podatku. W pierwszym przypadku Holandia korzystała z umiędzynarodowienia pośrednictwa finansowego, w drugim – pobór podatków w Japonii w ryżu tworzył zachęty do zwiększania produktywności jego uprawy.

Od momentu pierwszej globalizacji gospodarki światowej punkty zwrotne ewolucji systemów finansowych analizowanych państw upodabniają się do siebie, co można prześledzić w tab. 1.

Tab. 1. Kluczowe elementy zmian ładu instytucjonalnego w ostatnich 500 latach w Holandii, Japonii i Indonezji

Holandia	Japonia	Indonezja
500-letnia schizma religijna	Zamknięcie na 200 lat Wysp Japońskich przed cudzoziemcami	Zdobycie wpływów i władzy na terytorium Archipelagu Indonezyjskiego przez Holendrów
Kolonialna ekspansja na oceany	Restauracja władzy cesarza w wyniku zewnętrznego zagrożenia	Dominacja religii muzułmańskiej wśród ludności
Utworzenie Republiki Kupieckiej	Ogłoszenie Japonii ze srebra i złota przy pomocy narzuconego siłą kursu wymiennego	Proklamowanie niepodległości
Wprowadzenie „Systemu upraw 1830–1870 w koloniach”		

Holandia	Japonia	Indonezja
Uznanie niepodległości Indonezji (1949)	Narzucenie przez G-5 aprecjacji jena i rezygnacja z nadwyżki handlowej w handlu ze Stanami Zjednoczonymi	Terapia szokowa 1966–1997, zamach stanu odmieniający ład instytucjonalny kraju
Uzależnienie gospodarki od wydobycia gazu		

Źródło: opracowanie własne: [Solarz, 2017; Prokurat, 2016, s. 61].

Program badawczy finansów instytucjonalnych uwzględnia podział Nowej Ekonomii Instytucjonalnej na trzy główne nurty badawcze:

- nurt ekonomiczno-organizacyjny, którego założycielami są R.H. Coase i O.E. Williamson. Ten dorobek jest akceptowany w pełni przez nauki o finansach w formie nowej teorii przedsiębiorstwa, teorii agencji oraz teorii kosztów transakcyjnych,
- nurt społeczno-polityczny, reprezentowany przez J.M. Buchanana oraz E. Ostrom. Finanse publiczne w pełni zaakceptowały teorię wyborów publicznych, dorobek ekonomicznej teorii prawa oraz pojęcie dóbr wspólnych,
- nurt antropologii ekonomicznej, którego czołowym reprezentantem był K. Polanyi i D.C. North. Ten nurt nowej ekonomii instytucjonalnej nie znajduje zrozumienia u większości przedstawicieli nauk finansów [Rudolf (red.), 2016, s. 40].

Tradycyjny program badawczy finansów instytucjonalnych koncentruje się na poszukiwaniu kamienia filozoficznego – takiego ładu instytucjonalnego, który przy danym poziomie PKB per capita gwarantowałby najwyższy dobrostan [Balcerowicz, Rzońca, 2010].

Alternatywny program badawczy finansów instytucjonalnych koncentruje się wokół pełnego cyklu życia i transferów międzypokoleniowych. Punktem wyjścia tego programu są nawyki w zakresie zarządzania ryzykiem finansowym codzienności. Jednym z tych nawyków są zwyczaje dotyczące obrotu pieniężnego [Sopoćko, 2015].

Pieniądz jako ogólnoludzka instytucja długiego trwania znajduje się w centrum nauk o finansach. Obok wielu funkcji analizowanych przez nauki o finansach, jest on narzędziem transferu kultur między poszczególnymi terenami [Kula, 2014]. „Instytucje to prawidłowości, które pojawiają się w powtarzających się interakcjach międzyludzkich” [North, 1986, s. 1]. „Mechanizm podaży i popytu, zwany rynkiem, jest instytucją o specyficznej strukturze, którą nie jest łatwo ani ustanowić, ani utrzymać w ruchu” [Polanyi, 1977, s. 6].

Radykalna zmiana ładu instytucjonalnego w Polsce jest przykładem przejścia od gospodarki nakazowo-rozdziałowej do gospodarki rynkowej. Matryca instytucjonalna, ukształtowana w długim trwaniu, przesądza o losach tego typu ustrojowych zmian. Zdaniem Rudolfa w odniesieniu do procesów transformacji w Polsce można wymienić:

- korzystne zmiany instytucjonalne zarówno jeśli chodzi o instytucje formalne, jak i nieformalne,

- stosunkowo wysoki udział sektora prywatnego w PKB na początku transformacji,
- przygotowanie kadr przez instytucje opozycyjne do przejęcia władzy po dokonaniu zasadniczej zmiany politycznej [Rudolf, 2015, s. 171].

Transformacja ustrojowa jest dobrym przykładem różnic w zakresie podejścia głównego nurtu nauk o finansach wpisanego w Konsensus Waszyngtoński oraz perspektywy ewolucyjno-instytucjonalnej finansów instytucjonalnych. Tab. 2 kontrastuje te podejścia.

Tab. 2. Porównanie wglądu w transformację ustrojową

Obiekt porównania	Konsensus Waszyngtoński	Finanse instytucjonalne
Ekonomia polityczna reform		
Postawa wobec niepewności	Wiara w inżynierię społeczną	Sceptycyzm wobec inżynierii społecznej
Stosunek do cząstkowych reform	Reformy cząstkowe kreują rentierów, którzy blokują dalsze reformy	Sekwencja reform tworzy ich masę krytyczną
Siły społeczne wspierające reformy	Właściciele prywatyzowanych przedsiębiorstw	Klasa średnia i sektor prywatny
Cel reform	Liberalizacja, stabilizacja, prywatyzacja	Ład instytucjonalny wspierający mechanizm rynkowy tworzący zachęty dla przedsiębiorczości
Postawa do zmian instytucjonalnych	Nacisk na regulacje prawne	Łączenie egzekucji prawa ze zmianami systemu finansowego
Zmiany mechanizmu alokacji		
Rola rynku i liberalizacji przepływu kapitału	Państwo nie interweniuje w grę podaży i popytu	Stabilność polityczna, długoterminowe związki biznesowe
Postawa wobec przedsiębiorstw państwowych	Agresywna likwidacja	Ewolucyjny rozwój sektora prywatnego wypychającego z rynku sektor państwowy
Rola państwa	Państwo słabe, niezdolne do interwencji na rynku	Państwo gwarantem egzekucji prawa i strażnikiem własności
Zmiany we władaniu		
Koncentracja na prywatyzacji	Masowa prywatyzacja jako instrument budowy rynku i osłabiania państwa	Nacisk na naturalny wzrost sektora prywatnego. Sprzedaż outsiderom, a nie insiderom
Reformy rządu	Mały rząd	Godzenie interesów merytokracji z rozwojem rynku
Twarde ograniczenia budżetowe	Zewnętrzny nacisk wynikający z woli politycznej	Endogeniczny wynik zmian instytucjonalnych

Źródło: [Roland, 2003, s. 6].

Finanse instytucjonalne mają wiele do powiedzenia nie tylko w sprawie transformacji ustrojowej, ale również stabilności finansowej oraz sekularnej stagnacji.

Podsumowanie

Moda na ekonomię instytucjonalną, pobudzona przez globalny kryzys finansowy, wyrosła na krytyce pazerności pośredników finansowych, przerostu sektora finansowego gospodarki oraz nadmiernego długu publicznego i prywatnego.

Konfrontacja pomiędzy autorytetami Nowej Ekonomii Instytucjonalnej a pośrednikami finansowymi i badaczami funkcji systemów finansowych w samopodtrzymującym się rozwoju gospodarczym skłania do uznania, że brak jest punktów wspólnych między tymi nurtami nauk ekonomicznych.

Gdy opadną silne emocje, można dostrzec, że Nowa Ekonomia Instytucjonalna i nanofinanse [Solarz, 2012] mają dużo punktów stycznych. Pojęcie macierzy instytucjonalnej odnosi się w równej mierze i do struktury podmiotowej gospodarki, i do schematów poznawczych jej opisu.

Dominujące schematy poznawcze to instytucje, które określają równowagę instytucjonalną i zapewniają ich długie trwanie. Dorobek nauk o finansach tworzy nowe instytucje, które przekuwają codzienność w stopniu nie mniejszym od nowych technologii informacyjnych i informatycznych.

Nowa Ekonomia Instytucjonalna i nowa normalność sektora finansowego są wobec siebie komplementarne. Finanse instytucjonalne będą się rozwijać na styku nowej teorii i nowej praktyki. Wykorzystanie dorobku Nowej Ekonomii Instytucjonalnej w badaniach nauk o finansach jest potrzebne i będzie skutkowało lepszym zrozumieniem złożoności i dynamiki systemów finansowych na świecie [Davis, 2017].

Bibliografia

- Balcerowicz L., *Institutional systems and economic growth*, [w:] A. Aslund, M. Dabrowski (eds.), *Challenges of Globalization: Imbalances and Growth*, Peter G. Peterson Institute of International Economics, Washington D.C. 2008.
- Balcerowicz L., Rzońca A., *Zagadki wzrostu gospodarczego*, C.H. Beck, Warszawa 2016.
- Cantoni D., Dittmar J., Yuchtman N., *Religious competition and reallocation: The political economy of secularization and the protestant reformation*, "NBER Working Paper" 2017, No. 23934.
- D'Acunto F., Prokopczuk M., Weber M., *Historical anti-Semitism, ethnic specialization, and financial development*, "NBER Working Paper" 2017, No. 23785.
- Davis A.E., *Money as a Social Institution. The Institutional Development of Capitalism*, Routledge, London 2017.
- Dell M., Olken B.A., *The Development effects of the extractive colonial economy: The Dutch cultivation system in Java*, "NBER Working Paper" 2017, No. 24009.
- Dzionek-Kozłowska J., *Koncepcja path dependence, czyli trajektorie rozwojowe w życiu gospodarczym*, [w:] J. Dzionek-Kozłowska (red.), *Instytucje i transformacja*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2009.
- Ferguson N., *Niebezpieczne związki. Pieniądze i władza w świecie nowożytnym 1700–2000*, Wydawnictwo Literackie, Warszawa 2015.

- Godłów-Legiędź J., *Instytucje i koszty transakcji jako podstawowe pojęcia nowej ekonomii instytucjonalnej*, [w:] J. Dzionek-Kozłowska (red.), *Instytucje i transformacja*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2009.
- Gomułka S., *Instytucje a mechanizm długo- i średniookresowego wzrostu gospodarczego w skali globalnej*, „Studia Ekonomiczne” 2016, nr 3.
- Greenberg J.B., Park T.K., *Hidden Interests in Credit and Finance. Power, Ethics, and Social Capital across the Last Millennium*, Lexington Books, London 2017.
- Kahneman D., *Pułapki myślenia. O myśleniu szybkim i wolnym*, Wydawnictwo Media Rodzina, Poznań 2012.
- Kula M., *Trzeba mieć pieniądze*, Muzeum Historii Polskiego Ruchu Ludowego, Warszawa 2014.
- Maddison A., *Contours of the World Economy, 1-2030 AD*, Oxford University Press, Oxford 2007.
- Murray J.M., *Burgia kolebka kapitalizmu 1280–1390*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2011.
- North D.C., *The New Institutional Economics*, „Journal of Institutional and Theoretical Economics” 1986, Vol. 142(1).
- Polanyi K., *The Livelihood of Man*, Academic Press, New York 1977.
- Prokurat S., *Indonezja 1600–2000. Instytucje i idee oraz ich wpływ na biedę i bogactwo narodu*, CeDeWu, Warszawa 2016.
- Roland G., *Transition: An evolutionary-institutional perspective*, „Gouvernance Mondiale” 2003, No. 14.
- Rudolf S., *Rola zmiany instytucjonalnej w procesie polskiej transformacji*, [w:] S. Rudolf (red.), *Teoretyczny i praktyczny wymiar nowej ekonomii instytucjonalnej*, Kieleckie Towarzystwo Edukacji Ekonomicznej, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Ekonomii, Prawa i Nauk Medycznych im. prof. Edwarda Lipińskiego, Kielce 2015.
- Rudolf S. (red.), *Nowa ekonomia instytucjonalna a nauki o zarządzaniu*, „Prace Naukowe Wyższej Szkoły Bankowej w Gdańsku” 2016, nr 48.
- Solarz J.K., *Ewolucja instytucjonalna systemów finansowych Holandii i Japonii*, Wydawnictwo edu-Libri, Kraków–Legionowo 2017.
- Solarz J.K., *Nanofinanse. Codziennność zmienia świat*, C.H. Beck, Warszawa 2012.
- Sopoćko A., *Mit pieniądza. Świat realny wobec iluzji polityki pieniężnej*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2015.
- Wilkin J., *Instytucjonalne i kulturowe podstawy gospodarowania. Humanistyczna perspektywa ekonomii*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2016.
- Williamson O., *The Economic Institutions of Capitalism: Firms, Markets, Relational Contracting*, University of Illinois at Urbana-Champaign’s, 1985.
- Ząbkowicz A., *Znaczenie niektórych cech układu instytucjonalnego (enforcement, embedness) dla awansu ekonomicznego*, [w:] S. Rudolf (red.), *Nowa Ekonomia Instytucjonalna wobec współczesnych problemów gospodarczych*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Ekonomii, Prawa i Nauk Medycznych, Kieleckie Towarzystwo Edukacji Ekonomicznej, Kielce 2014.

An Institutional Perspective on Finance

Transforming institutions is at the central core of development. Appropriate institutional matrices consist of habits, organizations, regulations, capacities and incentives. One of such successful institutional matrices is self-regulating market created in Trade Republic of Dutch. The financial system is embedded and interdependent on institutions, both economic and non-economic. This paper aims to clarify the logic of institutional evolution of financial systems in the Netherlands and Japan over the last 500 years. This institutional perspective needs to be reassessed beyond Washington Consensus theoretical constructions in finance. Finally, it seems that only an institutional perspective on finance, can establish a solid base for management of every day financial risk. It does not take place in a social and cultural vacuum.

Finanse instytucjonalne

Transformacja instytucji ma zasadnicze znaczenie dla rozwoju. Właściwa macierz instytucjonalna zawiera nawyki, organizacje, regulacje, potencjał i bodźce. Przykładem udanej macierzy instytucjonalnej było stworzenie w Holandii rynku obsługującego Republikę Kupiecką. System finansowy jest zakorzeniony i współzależny od instytucji zarówno ekonomicznych, jak i pozostałych. Celem artykułu jest przedstawienie logiki ewolucji systemów finansowych w Holandii i Japonii na przestrzeni ostatnich 500 lat. Tego typu perspektywa instytucjonalna z natury rzeczy wykracza poza Konsensus Waszyngtoński w nauce o finansach. Sumując, jedynie finanse instytucjonalne mogą stanowić dobrą podstawę do zarządzania ryzykiem finansowym codzienności. Ono nie odbywa się w próżni społecznej i kulturowej.